

REFLEXE E-LEARNINGOVÉHO STUDIA V RÁMCI KURZU E-LEARNING PRO PEDAGOGY

Kamil Kopecký, Kateřina Jechová

Anotace

Publikovaný text je zaměřen na analýzu čistě distanční e-learningem podporované formy vzdělávání, která byla experimentálně ověřena v rámci 1 semestrálního výběrového semináře E-learning pro pedagogy (ELUČ). Text charakterizuje specifické průvodní znaky kurzu, který (kromě požadavků na znalosti studujících) ověřoval, zda je možné i u studentů prezenčních forem studia realizovat e-learningové vzdělávání, které klade vysoké požadavky na studijní sebekázeň, samostatnost a zodpovědnost studentů. Výsledky experimentu jsou srovnávány s vlastními názory studentů, kteří popisují a charakterizují svou první zkušenost s řízeným online e-learningem (realizovaným v univerzitním systému LMS Unifor).

Klíčová slova

E-learning, distanční vzdělávání, blended learning, efekt osamocení

Abstract

Some reflections on the teaching methods employed in the course titled 'E-learning for teachers'

This paper presents the results of an analysis of a pilot one-semester course titled 'E-learning for teachers' offered at the Faculty of Education of Palacký University, which was based entirely on distance e-learning. The pilot course was designed to determine if e-learning (which places high demands on students' self-discipline, independency, and responsibility) is a form of study that is possible even for full-time students. Results of the analysis are compared with opinions of the attendees who describe their first experience with online-based e-learning (realized in LMS Unifor).

Keywords

E-learning, distance education, blended learning, effect of study isolation

1. E-learning pro učitele jako distanční experiment

V rámci zimního semestru byl na půdě Katedry českého jazyka a literatury realizován výběrový nepovinný seminář *E-learning pro učitele*. Jeho úkolem bylo seznámit studenty se základy e-learningem podporovaného vzdělání a hlavně – umožnit jim studovat 3 měsíce v tutorovaném prostředí studijního systému LMS Unifor, tedy vyzkoušet si, jak „čistě“ e-learningové vzdělávání v praxi vypadá. Studium bylo plně distanční, podporované asynchronními komunikačními nástroji (zejména diskusní fórum, případně komentáře k odevzdaným úkolům). V úvodní etapě studia byli studenti seznámeni se studijním prostředím LMS Unifor a vzhledem k jejich počítačové gramotnosti snadno pochopili, jakým způsobem se v rámci toho systému studuje. V opakovaných intervalech byly studentům otevírány jednotlivé studijní disciplíny, které je seznamovaly s e-learningem, jeho potenciálem, možnostmi, výhodami a nevýhodami. Každá disciplína obsahovala úkoly, které museli studenti vypracovat a odevzdat. Jednotlivé úkoly byly hodnoceny tutorem disciplíny, vedle kreditového ohodnocení¹ hodnocením slovním. Studenti měli průběžně možnost komentovat své studium, poukazovat na nevýhody této formy studia, ověřit si, zda disponují důležitými vlastnostmi nutnými pro zvládnutí řízeného samostudia.

2. E-learning vs. blended learning

V rámci prezenční/kombinované výuky se často operuje ve vztahu k e-learningu s nevyhraněným termínem blended learning, tj. smíšené vzdělávání. Blended learningový koncept vychází z prezenční výuky, která využívá informačních a komunikačních prostředků (mimo jiné i klasicky chápaného e-learningu). Pro prezenční formu výuky je blended learning nejefektivnější a nejvíce využívaný, protože nabízí širokou škálu možností pro motivaci, fixaci i verifikaci učiva, poskytuje prostor pro samostatnou práci a kolaborativní metody výuky (podobně jako e-learning).

3. Požadavky kladené na roli studujících

Studium pomocí e-learningové formy představuje zcela novou a jistě i v mnoha ohledech přínosnou formu studia. Přesto však tímto způsobem nemůže studovat každý. Studenti, kteří studují „čistou formou online e-learningu“ bez pravidelných prezenčních vstupů, musí nutně disponovat řadou vlastností, které podmíní jejich studijní úspěšnost.

¹ Nezaměňovat s kredity, které student získává za absolvování zápočtů, zkoušek a kolokvií.

Každý potencionální e-learningový student by se měl proto nejdříve zamyslet a zvážit, zda je nositelem následujících vlastností jako jsou zodpovědnost, samostatnost, počítačová gramotnost a v neposlední řadě i schopnost si umět rozvrhnout svůj čas, neboť bez tohoto „osobního vybavení“ nelze úspěšně e-learningově studovat. Ve srovnání s prezenční formou studia postrádáme u e-learningového vzdělávání **fyzickou přítomnost učitele**, který by nás motivovala a podněcovala k dalším aktivním činnostem. Je nutné si uvědomit, že prezenční student je na rozdíl od toho distančního stále podněcován svým vyučujícím, tj. neustále je někým aktivizován a motivován. Učitel (nikoliv tutor²) zná jednotlivé studenty osobně, ví, co od každého z nich může očekávat, ke každému může přistupovat individuálně, tj. každého může směřovat jiným, pro něj přínosným směrem. „Běžný prezenční učitel“ také neustále kontroluje studentovu práci, tj. časově mu stanovuje na určité studijní povinnosti jisté časové limity, při jejichž nesplnění automaticky následuje sankce.

Takové „řízené vedení“ v případě e-learningového studia značně chybí. E-learningově studující jedinec vystupuje sám za sebe, v podstatě je izolovaný od okolního studijního dění a prostředí. Je sice pravda, že v případě potřeby má student k dispozici diskusní fórum, popř. se může obrátit na samotného tutora, ale tato on-line komunikace nikdy nemůže nahradit tu běžnou lidskou spontánní komunikaci, jejíž hlavní výhodou je okamžitá zpětná vazba. **Distanční student musí být tedy především samostatný a zodpovědný, tj. umět si poradit sám, přimět se z vlastní vůle k jisté činnosti a ke studiu vůbec a především musí být počítačově gramotný.**

4. Zkušenosti z praxe (úroveň studující)

Distanční forma vzdělávání, tedy on-line vzdělávání, je v současnosti velmi diskutovaným tématem. Stále více studentů začíná upřednostňovat tuto formu vyučování před tou klasickou prezenční... A proč? Distančně se vzdělávat přináší hned několik výhod a je to v současné době „in“. Přesto jsme již výše poukázali na skutečnost, že úspěšnost distančního vzdělávání závisí především na individuální osobnosti konkrétního studujícího.

E-learningové vzdělávání ano či ne? To je zásadní otázka, kterou se snažili zodpovědět studenti nepovinného jednosemestrálního předmětu s názvem „E-learning pro učitele“ (dále jen ELUČ).

Studenti si během tříměsíčního e-learningové disciplíny mohli vyzkoušet e-learningové studium „na vlastní kůži“ a došli tak k jistým závěrům, jež sice

² Není-li učitel zároveň tutorem.

na jedné straně e-learningové vzdělávání podporují a oceňují, ale na straně druhé odhalují některé nedostatky této moderní studijní formy. Po překonání počátečních problémů a postupném seznámení se s prostředím LMS UNIFOR řada studentů pochopila, co to vlastně e-learning je a jaké jsou jeho možnosti. Studenti u této formy studia nejvíce oceňují časovou i prostorovou flexibilitu, tj. každý, e-learningově studující jedinec má možnost si volit vlastní studijní tempo plnění předem zadaných studijních povinností, což mu umožňuje se vedle studia věnovat např. i rodině, zaměstnání, studiu na jiné vysoké škole či jiným závazkům. V případě neomezených prostorových možností účastníci ELUČ poukazují na výhodu, že je prakticky možné studovat ze kteréhokoli místa, odkud má studující přístup k ICT, tj. klidně může být např. v zahraničí a přitom „v pohodlí“ studovat vysokou školu v České republice, popř. naopak.

Dalším uváděným pozitivem e-learningového studia ze strany účastníků ELUČ je skutečnost, že on-line studium nevyžaduje pravidelně se učit ani potřebu neustále někam docházet, tudíž distanční student ušetří mnoho času, ale zároveň musí být schopný si svůj volný čas vhodně rozvrhnout, sám se aktivizovat, motivovat k plnění jednotlivých úkolů. Tento fakt je často důležitý faktor při volbě formy e-learningového studia. I v 21. století, vyznačujícím se rychlým rozvojem komunikace, se najde mnoho studentů, kteří potřebují „postrčit“ od klasického učitele, aby se dokázali přimět k nějaké činnosti. Zkrátka pro mnoho studentů je fyzická přítomnost vzdělavatele ve vzdělávacím procesu stále nenahraditelná. I tato absence aktivizace by se jistě dala alespoň v malé míře realizovat i v rámci ELUČ (například tutoriály, prezenčními workshopy). Studenti si během kurzu často stěžovali na to, že u jednotlivých vypsání úkolů chyběl konkrétní termín, do něhož by měl být úkol vypracován. Kurz byl totiž koncipován tak, aby studující dokázali během 3 měsíců sami přizpůsobit svůj volný čas požadavkům na ně kladeným a vypracovat veškeré povinné úkoly do zápočtového týdne – termín zpracování úkolů byl tedy časově vzdálen. Již jsme se zmínili o tom, že jednou z hlavních výhod distančního vzdělávání je časové neomezení, přesto by však většina studentů ocenila jistě kratší časové ohraničení, v rámci něhož by konkrétní úkol vypracovala. Uveďme příklad: na vypracování daného úkolu (samozřejmě s přihlédnutím k obtížnosti, rozsahu úkolu aj.) by pak měl distanční student jistě rozpětí např. 3 týdny, v němž by si sám v době, která mu sama vyhovuje, úkol zpracoval. Tímto by byl student v rámci možností motivován či aktivizován. Studenti kurzu by jistě uvítali, kdyby jednotlivé disciplíny, na jejichž základě distanční student vypracovával jednotlivé úkoly, byly vypsány hned od počátku kurzu, dále, aby byl přesně vymezen

počet splnění všech úkolů, což by vedlo i k tomu, že každý student by si sám (na základě vlastního zájmu) mohl zvolit úkol, jenž vypracuje. Jednotlivé disciplíny byly totiž otevírány průběžně během semestru. Na závěr zmíníme i čistě pragmatické nevýhody e-learningového studia jako izolace od vnějšího světa, nedostatek vzájemné komunikace, fixace na svůj PC, únava zraku či případné bolesti zad, popř. i hlavy, které jsou zapříčiněny dlouhým vysedáváním před monitorem.

Přes všechny zmíněné nedostatky e-learningové formy se však studenti domnívají, že i distanční student může být dobře připravený pro své budoucí povolání a že je schopen se kvalitou svého vzdělání vyrovnat prezenčnímu studentovi. Samozřejmě závisí na celé řadě faktorů - např.: jaký obor distanční student studuje (medicínu či technicky zaměřené obory takto asi studovat nelze), na individuálních potřebách studujícího, jeho schopnostech, zkušenostech i míře zodpovědnosti. Disciplína ELUČ studující dle jejich názoru obohatila a poskytla základní informace o možnostech e-learningového vzdělávání.

5. Co říká tzv. rovnice e-learningu?

Pro charakteristiku funkčního e-learningu se velmi často pracuje s tzv. rovnicí e-learningu. Původní rovnice e-learningu vychází z univerzální koncepce $E = m \cdot c^2$. E-learning je v této rovnici kombinací motivace (m) $\times$ obsah² ($c =$ content). Praxe však ukázala, že kvalitní obsah není pro realizaci efektivního e-learningu důležitý. Proto došlo k úpravě rovnice e-learningu do podoby $E = m^2 \cdot c$. V této podobě již byla úloha motivace jasně definována jako sěžejní – studenti potřebují být pro své distanční studium motivováni, potřebují být řízeni – nikoli pouze pomocí virtuálních částí distančních opor/textů, ale zejména reálnými lidmi. V průběhu došlo ještě k další úpravě rovnice, přičemž se jako další důležitá proměnná objevila tzv. interakce/interaktivita textu. Výsledná rovnice efektivního e-learningu v současnosti vypadá takto: **$E = m^2 \cdot c \cdot i$ (e-learning = motivace² . obsah . interaktivita).**

V rámci prezenčního studia jsou studující zvyklí na přímou motivaci vyvolanou živými učiteli, se kterými je student v pravidelném přímém kontaktu. Krátkodobě lze nahradit motivaci předávanou živým učitelem virtuální reprezentací tutora, který vede studenty textovými vzkazy v LMS prostředí, informuje je o novinkách, motivuje je v diskusních fórech, poskytuje jim feedback, konzultuje jejich řešení úkolů. Z dlouhodobého hlediska však není motivace reprezentovaná textem či multimediálním doplňkem (ať je jakkoli interaktivní)

funkční a v rámci „čistě“ distančního studia klesá. Proto nelze doporučit čistou podobu e-learningu jako efektivní.

Aby byl e-learning efektivní, musí být vždy doprovázen prezenčními vstupy = je tedy víceméně kombinací prezenční a distanční formy studia (přičemž poměry obou forem nejsou striktně dány). Ačkoli je vázán na specifické informační médium (internet, web, learning management system), sám o sobě představuje řízené vylepšení studijního materiálu. Proto je také v rovnici e-learningu kladen důraz na MOTIVACI studujících. Ta je z pedagogického hlediska jasně nejdůležitější.

Výzkumy efektivity e-learningu (např. Průcha, 2004) dokazují, že výstupy e-learningového studia jsou srovnatelné s výstupy studia prezenčního – vždy byly ovšem sledované e-learningové kurzy doplňovány prezenčními tutoriály (workshopy).

6. Závěr

V prezenčních formách studia lze e-learning velmi snadno a efektivně využít jako podpůrné studijní prostředí, které doplňuje a rozšiřuje přednášky a semináře/workshopy/cvičení. E-learning je efektivní tak, jak jsou efektivní jeho účastníci – tedy tutoři a studující. Věříme, že v budoucnu bude většina prezenčních studijních předmětů/disciplín doplněna e-learningovou studijní oporou. Na této bázi již v současnosti funguje množství grantových projektů (např. EDO – Fakulta tělesné kultury UP – <http://edo.upol.cz>), které usilují právě o koncepční tvorbu e-learningových studijních opor pro podporu existujících prezenčně i kombinovaně vyučovaných předmětů.

7. Literatura

- KOPECKÝ, K. *E-learning (nejen) pro pedagogy*. Olomouc: Hanex, 2006.
- EGER, L. *Technologie vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2005.
- GRIMUS, M. *eLearning, eTeaching, eEducation: ein Aspekt einer neuen Lernkultur: Studententext für Europäische Masterstudiengänge : = an aspect of a new learning culture : study texts for European masters degrees*. Brno: Paido – edice pedagogické literatury, 2003.
- PRŮCHA, J. *Hodnocení kvality a efektivity e-learningového (eL) vzdělávání: výzkumná studie*. [Praha]: Národní centrum distančního vzdělávání při Centru pro studium vysokého školství, 2004. 32 l. (PedF)

8. Ukázka z LMS

Dobrý večer pane Kopecký Kamil Mgr. Ph.D.

UNIFOR
NET UNIVERSITY s.r.o.

LMS UNIFOR

NOVINKY OS. STRÁNKA STUDIUM DOHLED POZNÁMKY KALENDAŘ

TUTORSKÁ ČÁST

E-learning pro učitele

- ☒ **E-learning - formy, úrovně principy** (předměty C realizované KČJL)
Počet studentů 21 | [Editace disciplíny] | [Editace disciplíny v novém okně]
- ☒ **E-learning - Vzdělávací strategie a kulturní fenomén** (předměty C realizované KČJL)
Počet studentů 1 | [Editace disciplíny] | [Editace disciplíny v novém okně]
- ☒ **E-learning a evropská praxe v 21. století** (předměty C realizované KČJL)
Počet studentů 1 | [Editace disciplíny] | [Editace disciplíny v novém okně]
- ☒ **E-learning v České republice** (předměty C realizované KČJL)
Počet studentů 21 | [Editace disciplíny] | [Editace disciplíny v novém okně]
- ☒ **E-learning vs e-content (forma versus obsah)** (předměty C realizované KČJL)
Počet studentů 21 | [Editace disciplíny] | [Editace disciplíny v novém okně]
- ☒ **E-learningové standardy a SCORM** (předměty C realizované KČJL)
Počet studentů 1 | [Editace disciplíny] | [Editace disciplíny v novém okně]
- ☒ **Stručná historie e-learningu** (předměty C realizované KČJL)
Počet studentů 21 | [Editace disciplíny] | [Editace disciplíny v novém okně]
- ☒ **Úvod do e-learningem podporovaného vzdělávání** (předměty C realizované KČJL)
Počet studentů 22 | [Editace disciplíny] | [Editace disciplíny v novém okně]

9. Autoři

Mgr. Kamil Kopecký, Ph.D.

Odborný asistent, e-learningový specialista, manažer e-learningového vzdělávání

Katedra českého jazyka a literatury, Pedagogická fakulta UP v Olomouci

E-mail: kamil.kopecky@upol.cz

Kateřina Jechová

4. ročník Učitelství 2. stupně ČJ+NJ, Pedagogická fakulta UP v Olomouci

Absolventka e-learningového distančního kurzu E-learning pro učitele (ELUČ)

E-mail: jamaka@post.cz